

An tSraith Shóisearach do Mhúinteoirí

Junior **CYCLE** for teachers

Leabhrán Acmhainní
Amharc-ealaín

Lá 1

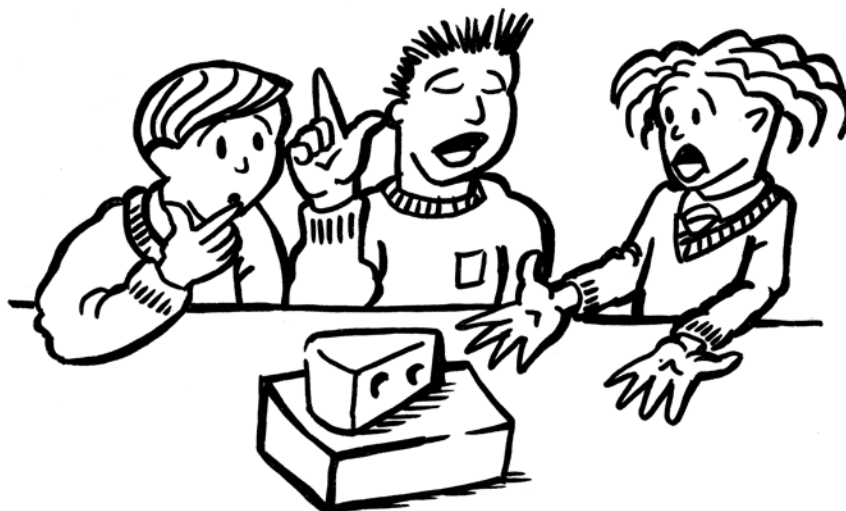

Clár Ábhar

Leathanach:	Clár Ábhar:	Leathanach:	Clár Ábhar:
2.	Clár agus Intinní Foghlama	10.	Bloc Amharc-Ealaíne
3.	Aidhm Amharc-Ealaín na Sraithe Sóisearaí	11.	Gníomhaíocht: Bloc Amharc-Ealaíne
4.	Nótaí	12, 13, 14	Torthaí Foghlama
5.	Ráitis Foghlama a bhaineann le hAmharc-Ealaín	15, 16	Gluais de Théarmaí Amharc-Ealaíne
6.	Téarmaíocht Nua	17,18, 19	Gluais de Bhriathra Gnímh
7,	Gníomhaíocht: 5 Gnéithe	20, 21.	Nótaí
9.	Gníomhaíocht: Rangú Gnéithe	22	Sonraí Teagmhála

Intinní Foghlama an Lae Inniu

1. Aidhm Amharc-Ealaín na Sraithe Sóisearaí a mheas
2. Snáitheanna agus gnéithe Amharc-Ealaín na Sraithe Sóisearaí a fhiosrú
3. Torthaí Foghlama san Amharc-Ealaín a fhiosrú
4. Breathnú ar bhloic sceitseála na hAmharc-Ealaíne
5. Dul i dtaithe ar an téarmaíocht nua.

Aidhm Amharc-Ealaín na Sraithe Sóisearaí

Tá sé mar aidhm ag Amharc-Ealaín na Sraithe Sóisearaí sraith meon agus cáilíochtaí pearsanta a thabhairt don scoláire mar aon le sraith scileanna agus próiseas agus ciall don aeistéitic.

Trí rannpháirtíocht phraiticiúil san ealaín, sa cheardaíocht agus sa dearadh, forbróidh an scoláire féinmhuinín, fiosracht, samhlaíocht agus cruthaitheacht. Forbróidh sé chomh maith cumais bharántúla an tsaoil seo i réiteach fadhbanna agus an cumas le hoibriú, thar am, mar dhuine aonair agus i ngrúpaí, ar dhearadh agus ar chur i gcrích tascanna ealaíonta agus aeistéitiúla.

Sa spás sábháilte sa rang ealaíne, gheobhaidh an scoláire taithí ar na próisis bharántúla a bhaineann le hamharc-ealaín a shamhlú, a iniúchadh, a thriail, a dhéanamh, a thaispeáint agus a mheas. Foghlaimeoidh sé le teip agus foghlaimeoidh sé gur taithí foghlama an-dearfach a bhíonn sa teip go minic. Forbróidh an scoláire an t-eolas, na scileanna agus an tuiscint atá riachtanach chun saothar ealaíne, ceardaíochta agus dearaidh barántúil a tháirgeadh agus chun dul i ngleic leis. Trína dhéanamh sin, tosóidh sé ag forbairt na léirthisceana amhairc, na scileanna criticiúla agus na teanga atá riachtanach le dul i ngleic leis an gcultúr comhaimseartha. Cuirfidh sé sin le tuiscint an scoláire ar róil shaibhre agus éagsúla na healaíne, na ceardaíochta agus an dearaidh i sochaithe agus i gcultúir stairiúla agus chomhaimseartha araon.

Aidhm - Amharc-Ealaín

Meonta

Cáilíochtaí

Scileanna

Aeistéitic

Pearsanta

Údarach

Bunsaothar Ealaíne Ceardaíochta agus

Dearaidh

Rannpháirtíocht Phraiticiúil

Féinmhuinín

Fiosracht

Samhlaíocht

Cruthaitheacht

Fadhbréiteach

Aonar

Grúpaí

Tascanna Ealaíonta agus Aeistéitiúla

Eolas Scileanna Tuiscint

Cruthú

Plé

Léirthiscint Amhairc

Scileanna agus Teanga Criticiúla

Cultúr Comhaimseartha

Ag teip uaireanta

Eispéireas Dearfach Foghlama

Tuiscint Scoláire

Ealaíon Ceardaíocht Dearadh

Róil Shaibhre Éagsúla

Sochaithe agus Cultúir Stairiúla agus

Chomhaimseartha

Amharc-Ealaín na Sraithe Sóisearaí

Próisis Amharc-Ealaíne

Samhlú

Fiosrú

Triailacha

Tógáil

Taispeáint

Measúnú

Nótaí agus Machnamh

Ráitis Foghlama a bhaineann le hAmharc-Ealaín

Léiríonn na Táblaí ar na leathanaigh a leanann conas a bhíonn Amharc-Ealaín nasctha le gnéithe lárnacha na foghlama agus an teagasc atá sonraithe sa Chreat don tSraith Shóisearach (ROS, 2015).

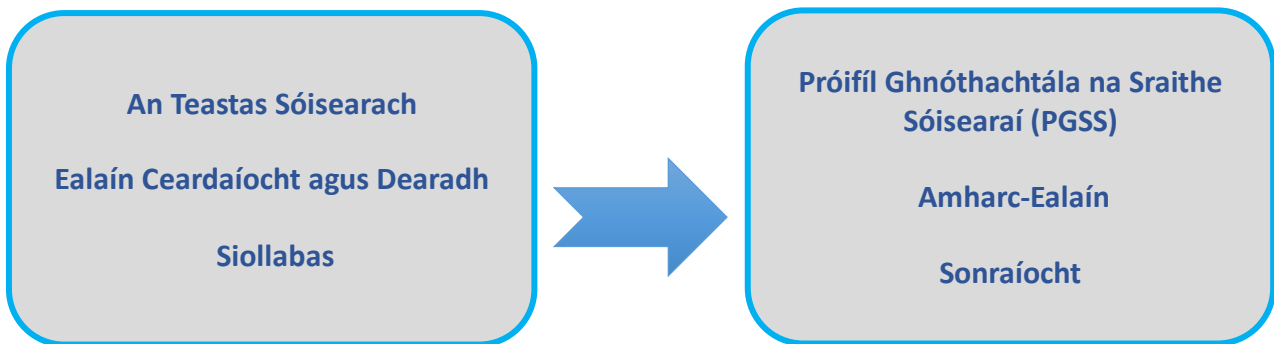
Naisc idir Amharc-Ealaín na Sraithe Sóisearaí agus na Ráitis Foghlama

Ráitis Foghlama	
An ráiteas	Samplaí d'fhoghlaim ábhartha
RF 3. Déanann an scoláire réimse leathan téacsanna a chruthú, a mheas agus a léirmhíniú go criticiúil ¹ .	Taispeánfaidh an scoláire a chuid eolais agus a thuiscint ar an gcultúr amhairc chun a ról i bhforbairt a shaothair ealaíne, ceardaíochta nó dearaidh féin nó saothar daoine eile a chruthú agus a dhéanamh air.
RF 4. Cruthaíonn agus cuireann an scoláire i láthair saothair ealaíonta agus tuigeann sé/sí an próiseas agus na scileanna atá i gceist.	Cruthóidh an scoláire píosaí críochnaithe ealaíne, ceardaíochta agus dearaidh a ghabhfaidh agus a chuirfidh i láthair na próisis agus na cinntí a rinne sé trí leabhair sceitseála, trí dhialanna amhairc nó trí phunanna.
RF 8. Tá meas ag an scoláire ar an oidhreacht áitiúil, náisiúnta agus idirnáisiúnta agus tuigeann sé/sí an tábhacht atá leis an ngaol idir eachtraí atá thart agus eachtraí reatha, agus tábhacht na bhfórsaí is cúis le hathrú.	Taispeánfaidh an scoláire trína smaointe cruthaitheacha agus trína saothar cruthaitheach féin, gur féidir a amharc-ealaín a úsáid chun riachtanais, dóchas agus idéil a phobail níos leithne nó na sochaí ina hiomláine a léiriú.
RF 20. Úsáideann an scoláire teicneolaíochtaí cuí chun dul i ngleic le dúshlán deartha.	Déanfaidh an scoláire cinneadh faoin úsáid a bhainfidh sé as na teicneolaíochtaí traidisiúnta nó nua-aimseartha nó as na meáin nua ina saothar, bunaithe ar a thaithí foghlama, agus beidh sé in ann an úsáid sin a chosaint.
RF 21. Cuireann an scoláire scileanna praiticiúla i bhfeidhm de réir mar a fhorbraíonn sé/sí múnlaí agus táirgí ag baint úsáide as ábhair agus as teicneolaíochtaí éagsúla.	Taispeánfaidh an scoláire gabháil agus forbairt a shraith scileanna ealaíonta pearsanta féin trína chuid líníochtaí, próisis agus saothair chríochnaithe ealaíne, ceardaíochta agus dearaidh.
RF 23. Tógann an scoláire smaoinemh ar aghaidh ó cheapadh go réadú.	Taispeánfaidh an scoláire gur féidir leis próisis agus modheolaíochtaí difriúla a thuiscint agus a chur i bhfeidhm agus saothair ealaíne, píosaí ceardaíochta agus réitigh dearaidh chríochnaithe á gcruthú.

¹ Áirítear leis an sainmhíniú ar théacsanna gach táirge amharc-ealaíne mar aon le teanga ó bhéal, téacsanna scríofa, ceol, tadhlach, leictreonach agus digiteach.

Téarmaíocht Nua

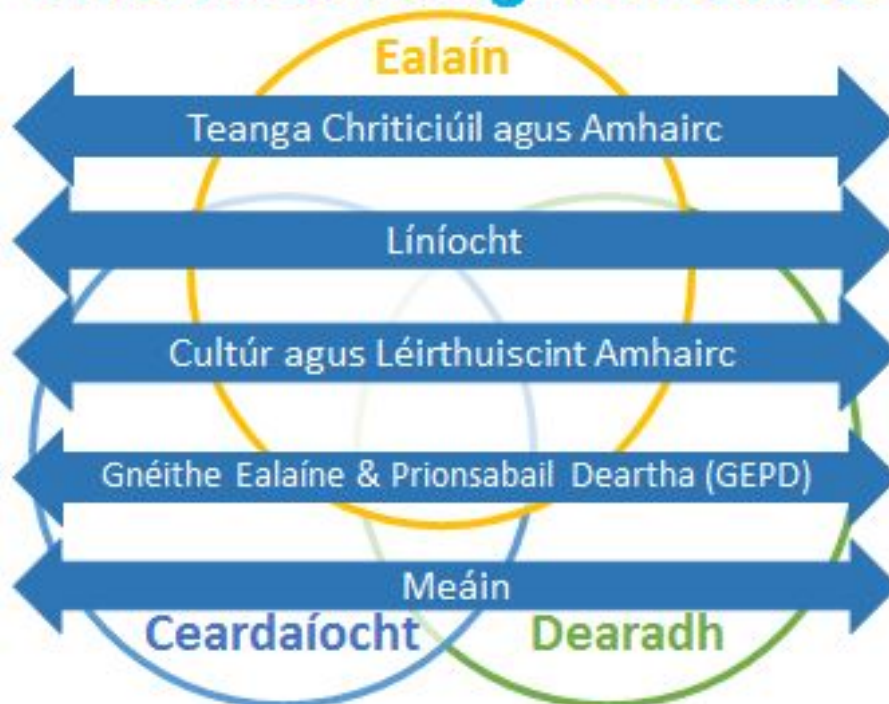
Sonraíocht	<p>Leagtar amach i sonraíocht ábhair nó ghearrchúrsa na torthaí foghlama a bhíonn beartaithe, agus conas is féidir iad a bhaint amach agus a thaispeáint. Leagtar amach sa tsonraíocht conas a bhíonn an fhoghlaim in aon ábhar nó aon ghearrchúrsa nasctha le ráitis foghlama agus le príomhscileanna áirithe.</p>
Measúnú Rangbhunaithe: MRB	<p>Tugann measúnuithe in ábhair agus i ngearrchúrsaí deiseanna do scoláirí a gcuid tuisceana agus scileanna a léiriú ar bhealaí nach féidir a dhéanamh i scrúdú foirmiúil. Tugann scoláirí faoi mheasúnuithe rangbhunaithe, arna éascú ag an múinteoir ranga, i dtréimhse áirithe ama, laistigh d'am teagmhála ranga agus de réir clár ama náisiúnta.</p>
Cruinniú in Athbhreithniú Ar Foghlaim agus ar Mheasúnú Ábhair AFMÁ	<p>Tar éis measúnú rangbhunaithe a bheith déanta, rachaidh múinteoirí i gceann cruinnithe athbhreithnithe, mar a gcomhroinnfidh siad agus a bpléifidh siad samplaí dá gcuid measúnuithe ar obair scoláirí agus ina dtiocfaidh siad ar chomhthuisctint faoi cháilíocht foghlama na scoláirí.</p>
Próifíl Ghnóthachtála na Sraithe Sóisearaí PGSS	<p>Is gradam é an PGSS a gheobhaidh scoláirí ag deireadh na sraithe sóisearaí acu. Aithneoidh an gradam gnóthachtáil trasna gach réimse foghlama agus measúnaithe lena n-áirítear, measúnú foirmitheach; measúnuithe rangbhunaithe; agus gráid ón CSS a chuimsíonn torthaí ó na scrúduithe deiridh agus ó na tascanna measúnaithe.</p>

Snáitheanna agus Gnéithe

Amharc-Ealaín		
<p>Is é is ealaín, nó mínealaín ann, scil chruthaitheach a chur in iúl i bhfoirm amhairc cosúil le péinteáil nó dealbhóireacht. Leagtar béim ar smaointe, ar mhothúcháin agus ar cháilíochtaí amhairc trí scil shamhlaíoch agus/nó theicniúil. Seachas saothair ealaíne a chruthú, ina theannta sin, cuimsíonn mínealaín critic agus staidéar na healaíne.</p>	<p>Is é is ceardaíocht ann, cur i bhfeidhm réimse eolais agus scileanna ealaíne ar leith chun déantúsáin a bhfuil fiúntas aeistéitiúil agus/nó feidhme leo a tháirgeadh. Le béim ar úsáid shábháilte agus cheart uirlisí agus ábhar, d'fhéadfadh na déantúsáin a chruthaítear an cheardaíocht thraidisiúnta nó cur chuige níos aonaraí ón gceardaí a léiriú.</p>	<p>Is féidir cur síos a dhéanamh ar dhearadh mar chruthú díreach réada nó táirgeadh líníochtaí chun a chuma agus a oibríochtaí a thaispeáint sula ndéantar é. Úsáidtear íomhánna agus gnéithe amhairc foirmiúla chun teachtaireachtaí agus smaointe a chur in iúl le béim ar phleanáil, réiteach fadhbanna agus cur i gcrích, agus an líníocht mar bhealach chun smaoinimh.</p>

Snáitheanna agus Gnéithe

Fócas ar na Cúig Gnéithe

Déan cur síos ar do ghné ag úsáid íomhánna agus níos lú ná 8 bhfocal

Úsáideann scoláirí **Teanga chriticiúil agus amhairc** chun saothar ealaíonta a phlé, a thuiscint agus a mheas, ceann dá gcuid féin nó ceann duine eile. Ligeann sí do scoláirí íomháineachas a fhiosrú níos fearr agus ar bhealach níos meabhraíthí. Is féidir le scoláirí teanga chriticiúil agus amhairc a úsáid chun a gcuid smaointe a chur in iúl dá múinteoir, do scoláirí eile nó don phobal trí chéile. Agus cumas mar sin a bheith ag scoláire is inniúla agus is muiníní a bheidh siad chun freagairt do, agus chun plé faoi, chultúr amhairc an domhain chomhaimseartha nó stairiúla agus na dtimpeallachtaí nádúrtha agus tógtha.

Is í an **Líníocht** an teanga bhunúsach atá i gcoilár na n-imeachtaí uile a dhéanann scoláirí sna trí snáitheanna: ealaín, ceardaíocht agus dearadh. Is den riachtanas é le haghaidh fiosrúcháin, léiriúcháin, doiciméadúcháin agus faisnéis amhairc a chur in iúl. Tá sé tábhachtach go bhfaigheadh scoláirí blaiseadh ar bhrí a bhaint as breathnóireacht, lena n-áirítear foinsí príomha agus líníocht bheo agus líníocht thrialach agus shamhlaíoch, chomh maith le smaointe a fhorbairt trí 2-T, 3-T nó modhanna digiteacha. Is foirm ealaíne aisti féin í an líníocht freisin. Ní mór do scoláirí a gcuid scileanna líníochta a thriail agus a fhorbairt thar thrí bliana na sraithe sóisearaí.

Aithnítear tríd an **gCultúr agus tríd an léirthuiscint amhairc** go bhfuil an domhan nua-aimseartha éirithe ina áit níos físiúla ina bhfaightear réimse leathan spreagthaí amhairc amhail ailtireacht agus dearadh uirbeach nó fógraíocht, meáin nua, an t-idirlíon, mínealaín, ceardaíocht, dearadh, grianghrafadóireacht, faisean agus tuilleadh nach iad. Léitear ciúnna agus íomhánna nach mbíonn téacs-bhunaithe ar luas i bhfad níos gasta ná teachtaireachtaí atá téacs-bhunaithe. Uaireanta, agus iad báite le híomhánna, caithfidh scoláirí na teachtaireachtaí amhairc seo a thuiscint agus a dhíchódú, chomh maith le cultúr amhairc sochaithe eile freisin. Is gá an t-eolas agus an tuiscint sin a chur in iúl ag úsáid teanga a aithníonn na scoláirí ach freisin gan neamhaird a dhéanamh den teanga chriticiúil agus amhairc a bhaineann le trí snáitheanna na healaíne, na ceardaíochta agus an dearaidh.

Is iad **Gnéithe na healaíne agus prionsabail an deartha (GEPD)** na bloic thógála i saothar ealaíne ar bith a chruthóidh scoláire. Is féidir anailís a dhéanamh ar a bhfeidhmiú in oibreacha 2-T, 3-T nó digiteacha trína n-úsáid a mheas i bpáirt nó ar bhonn aonair. Áirítear i measc na ngnéithe ealaíne an ponc, dath, líne, cruth, ton, uigeacht agus patrún. Áirítear ar na prionsabail deartha cothromaíocht, teannas, siméadracht, teacht le chéile, solas, spás, scála agus contrárthacht.

Is gné thábhachtach í rogha agus úsáid na **Meán** a thrasghearrann na trí snáitheanna: ealaín, ceardaíocht agus dearadh. Is iad na meáin an modh atá ann chun idirghníomhú, cruthú, ceangal agus dul i dteagmháil le daoine eile. San obair, a roghnaíonn scoláirí a dhéanamh, is féidir leo uirlisí agus modhanna traidisiúnta a úsáid nó modhanna nua, comhaimseartha nó digiteacha. Clúdaíonn na meáin freisin eolas ar na teicnící nó ar na próisis freisin.

Cleachtadh Rangaithe na 5 Gnéithe

Teanga Chriticiúil agus Amhairc

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Líníocht

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Cultúr agus Litearthacht Amhairc

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Gnéithe Ealaíne agus Prionsabail Deartha

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Meáin

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Déan ciorcal thart ar an áit a bhfuil tusa maidir le do mhuintín agus d'inniúlacht féin chun gach ceann de na cúig gnéithe a thuiscint?

1 = Éiginnte 5 = Cinnte

Bloc Sceitseála Amharc-Ealaíne

'Is bailiúchán de smaointe, próisis agus obair é Bloc Sceitseála na hAmharc-Ealaíne, a bhíonn i bhfoirm fhisiceach nó dhigiteach (nó meascán den dá chuid). Cé gurb é ata ann go bunúsach **taifead pearsanta an scoláire féin** ar an turas cruthaitheach, is é an scoláire i gcomhar lena múinteoir a shocróidh formáid (fisiceach agus/nó digiteach) Bhloc Sceitseála na hAmharc-Ealaíne.'

Úsáidfidh scoláirí a mBloc Sceitseála Amharc-Ealaíne chun:

- taifead a choimeád dá gcuir chuige i leith na hoibre uile a dhéanann siad mar chuid dá gcúrsa Amharc-Ealaíne sa tSraith Shóisearach
- a gcuid smaointe, cruthaitheacht, trialacha agus iniúchtaí, agus fiú amháin a gcuid obair chríochnaithe, a choimeád le chéile
- eolas ábhartha a choinneáil a bhaileoidh siad chun comhthéacs áirithe a thabhairt don obair a bhíonn siad a dhéanamh, bíodh sí sin trí thaighde a dhéanamh ar shaothar ealaíontóirí, ceardaithe agus dearthóirí nó trí ghrianghraif, sceitsí, nótaí scríofa nó digiteacha
- a dturas a chlárú trí obair leanúnach ealaíne sa seomra ranga, saothair chríochnaithe ealaíne chomh maith leis na Measúnuithe Rangbhunaithe
- feidhmiú mar bhailiúchán pearsanta agus gairmiúil dá gcuid smaointe, tuairimí, taighde agus oibre
- foghlaim conas úinéireacht a bheith acu ar a gcuid foghlaim féin.

Bloc Sceitseála Amharc-Ealaíne

Taighde Tosaigh – Trialacha - Forbairt

Déantúsáin Chríochnaithe

Bloc Sceitseála Amharc-Ealaíne

Líníocht

Meáin

Cultúr agus Litearthacht
Amhairc

Gnéithe Ealaíne agus
Prionsabail Deartha
nóta

Teanga Chriticiúil agus
Amhairc

Torthaí Foghlama Amharc-Ealaíne

Snáithe 1 Ealaín

Is é is **ealaín**, nó mínealaín ann, scil chruthaitheach a chur in iúl i bhfoirm amhairc. Leagtar béim inti ar smaointe, mothúcháin agus cáilíochtaí amhairc trí scil shamhlaíoch agus/nó theicniúil. Seachas saothair ealaíne a chruthú, cuimsíonn mínealaín chomh maith staidéar na healaíne trí léirthuiscint agus trí phlé criticiúil.

Gnéithe	Torthaí Foghlama Ba chóir go mbeadh sé ar chumas an scoláire	
Teanga chriticiúil agus amhairc	1.1	anailís a dhéanamh ar a chuid oibre, nó ar obair duine eile, ag úsáid focalstór agus eolas cuí
	1.2	freagairt do shaothar ealaíne le teanga chriticiúil agus amhairc
	1.3	critic a dhéanamh ar shaothar ealaíne le teanga chriticiúil agus amhairc
Líníocht	1.4	a thaispeáint conas a úsáideann sé líníocht chun an cruth daonna agus an domhan ina dtimpeall a bhreathnú, a thaifeadadh agus a anailísiú
	1.5	an domhan a léirmhíniú agus a chuid smaointe a chur in iúl trí mhodh amhairc
	1.6	líníochtaí a úsáid chun a dhearcadh nó a thuiscint phearsanta a chur in iúl
Cultúr agus léirthuiscint amhairc	1.7	modh roinnt ealaíontóirí agus an saothar ealaíne a chruthaigh siad a scrúdú
	1.8	samplaí den amharc---ealaín stairiúil agus chomhaimseartha a phlé
	1.9	díospóireacht a dhéanamh maidir leis an luach a chuireann sé féin agus an tsochaí ar shaothar ealaíne
Gnéithe ealaíne agus prionsabail deartha (GEPD)	1.10	úsáid gnéithe ealaíne agus prionsabail deartha i saothar ealaíne a shainaithint
	1.11	úsáid na ngnéithe ealaíne agus na bprionsabal deartha ina shaothar ealaíne féin a mheas
	1.12	a thuiscint ar na gnéithe ealaíne agus ar na prionsabail deartha a chur i bhfeidhm chun saothar ealaíne a dhéanamh
Meáin	1.13	meáin a úsáidtear chun saothar ealaíne a chruthú, a shainaithint
	1.14	meáin a úsáid chun a shaothar ealaíne féin a chruthú
	1.15	critic a dhéanamh ar an rogha meán a bhíonn ina gcuid saothar féin nó i saothar ealaíontóirí eile

Snáithe 2 Ceardaíocht

Is é is **ceardaíocht** ann, cur i bhfeidhm réimse eolais agus scileanna ealaíne ar leith chun déantúsáin a bhfuil fiúntas aeistéitiúil leo a tháirgeadh. Agus béim á leagan ar phróisis agus ar ábhair, d'fhéadfadh na déantúsáin a chruthaítear an cheardaíocht thraidisiúnta nó cur chuige níos aonaraí ón gceardaí a léiriú.

Gnéithe	Torthaí Foghlama Ba chóir go mbeadh sé ar chumas an scoláire	
Teanga chriticiúil agus amhairc	2.1	teanga chriticiúil agus amhairc a bhaineann le cineál ceardaíochta amháin nó níos mó a shainaithint agus a úsáid
	2.2	smaointe a dhiancheistiú agus a chur in iúl faoi cheardaíocht dhifriúil le teanga chriticiúil agus amhairc
	2.3	machnamh a dhéanamh ar a gcuid obair cheardaíochta féin nó ar obair cheardaíochta daoine eile le teanga chriticiúil agus amhairc
Líníocht	2.4	a thaispeáint gur féidir leis a líníochtaí a úsáid le breathnú, le taifeadadh agus le hanailísiú
	2.5	a smaointe i gcomhair obair cheardaíochta a fhorbairt trí líníocht
	2.6	iniúchadh a dhéanamh ar a chur chuige pearsanta féin i leith obair cheardaíochta trí líníocht agus déanamh mairc a úsáid ar dhóigh theicniúil agus chruthaitheach
Cultúr agus léirtheiscint amhairc	2.7	na scileanna agus na hábhair stairiúla nó chomhaimseartha a úsáidtear i saothair cheardaíochta ó roinnt ceirdeanna difriúla a shainaithint
	2.8	scéal, siombailí agus feidhmeanna a úsáidtear in obair cheardaíochta óna gcultúr féin agus ó chultúir eile ar fud an domhain a léirmhíniú
	2.9	measúnú a dhéanamh ar thagairtí an chultúir amhairc a chuimsítear i saotha(i)r c(h)eardaíochta
Gnéithe ealaíne agus prionsabail deartha (GNPD)	2.10	cur síos a dhéanamh ar na gnéithe ealaíne agus ar na prionsabail deartha de réir mar a úsáidtear iad i roinnt ceirdeanna difriúla
	2.11	taighde a dhéanamh ar úsáid gnéithe ealaíne agus prionsabail deartha in obair cheardaíochta stairiúil agus chomhaimseartha óna chultúr féin agus ó chultúir eile
	2.12	úsáid gnéithe ealaíne agus prionsabail deartha ina gcuid obair cheardaíochta féin nó in obair cheardaíochta daoine eile a chosaint
Meáin	2.13	ról na meán i bhforbairt obair cheardaíochta a shainaithint
	2.14	meáin a úsáid chun obair cheardaíochta a chruthú
	2.15	rogha na meán ina gcuid obair cheardaíochta féin nó in obair cheardaíochta daoine eile a chosaint

Snáithe 3 Dearadh

Is é an dearadh an próiseas pleanála, réiteach fadhbanna agus cruthaithe. Is freagra é in amanna ar threoir, riachtanas nó cás ar leith. Úsáidtear íomháineachas agus gnéithe amhairc foirmiúla chun teachtaireachtaí agus smaointe a chur in iúl, agus an líníocht mar mhodh smaointeoireachta, le béim ar phleanáil, réiteach fadhbanna agus cur i gcrích.

Gnéithe	Torthaí Foghlama Ba chóir go mbeadh sé ar chumas an scoláire	
Teanga chriticiúil agus amhairc	3.1	teanga chriticiúil agus amhairc a úsáid le cur síos a dhéanamh ar shaothar ilchineálach
	3.2	teanga chriticiúil agus amhairc a úsáid chun a chuid dearáí féin agus dearáí daoine eile a mhíniú
	3.3	teanga chriticiúil agus amhairc chuí a úsáid le freagairt do shaothair dearaidh agus critic a dhéanamh orthu
Líníocht	3.4	coimre dhearaidh a léirmhíniú agus é sin a léiriú trína chuid líníochtaí
	3.5	trialacha a dhéanamh le smaointe dearaidh trí thaighde agus trí líníocht anailíseach
	3.6	saothar deiridh a dhearadh bunaithe ar a chuid líníochtaí
Cultúr agus léirtheiscint amhairc	3.7	cur síos a dhéanamh ar shamplaí den dearadh stairiúil agus comhaimseartha
	3.8	cleachtais dearadh stairiúil agus comhaimseartha a phlé
	3.9	na coincheapa dearaidh a rinne dearthóirí stairiúla agus comhaimseartha a chosaint
Gnéithe ealaíne agus prionsabail deartha (GEPD)	3.10	úsáid gnéithe ealaíne agus prionsabail deartha i samplaí de shaothar dearaidh a mhíniú
	3.11	a shaothar dearaidh féin agus saothar dearaidh daoine eile a scrúdú trí ghnéithe ealaíne agus trí phrionsabail deartha a úsáid
	3.12	a shaothar dearaidh féin agus saothar dearaidh daoine eile a mheasúnú trína chuid eolais ar ghnéithe ealaíne agus ar phrionsabail deartha a úsáid
Media	3.13	cur síos a dhéanamh ar úsáid na meán i samplaí de shaothar dearaidh
	3.14	meáin a úsáid ina chuid obair dearaidh féin bunaithe ar choimre dhearaidh
	3.15	coincheapa dearaidh agus úsáid na meán ina chuid saothar féin nó in obair daoine eile a chosaint

Gluais de Théarmaí Amharc-Ealaíne

Cuireadh an ghluais seo isteach chun an bhrí atá le téarmaí Amharc-Ealaíne a mhíniú.

Téarma	Ciall
Ealaín	Scil chruthaitheach a chur in iúl i bhfoirm amhairc is ea an Ealaín nó an Mhínealaín. Leagann sí béim ar smaointe, mothúcháin agus cáilíochtaí amhairc trí scil shamhlaíoch agus/nó theicniúil. Amach ó shaothair ealaíne a chruthú, cuimsíonn an mhínealaín chomh maith staidéar na healaíne trí léirthiscint agus plé criticiúil
Ceardaíocht	Cur i bhfeidhm réimse scileanna eolais agus ealaíne ar leith chun déantúsáin a bhfuil fiúntas aeistéitiúil leo a tháirgeadh. Agus béim ar phróisis agus ar ábhair, d'fhéadfadh na déantúsáin a dhéantar an cheardaíocht thraidisiúnta nó cur chuige pearsanta an cheardaí a léiriú
Dearadh	An próiseas pleanála, réiteach fadhbanna agus cruthaithe. Is freagra é in amanna ar threoir, riachtanas nó cás ar leith. Úsáidtear íomháineachas agus gnéithe amhairc foirmiúla chun teachtaireachtaí agus smaointe a chur in iúl, agus an líníocht mar mhodh smaointeoireachta, le béim ar phleanáil, réiteach fadhbanna agus cur i gcrích.
Bloc Sceitseála Amharc-Ealaíne	Bailiúchán fisiceach de smaointe, próisis agus obair, i bhfoirm fhisiceach nó dhigiteach (nó meascán díobh).
Fiosruithe	Gabháil nó taifeadadh na bpróiseas gníomhach a bhaineann le fiosrú, triail, cruthú agus cur i gcrích saothair.
Gnéithe Ealaíne	Is iad seo na bloic thógála d'aon saothar ealaíne agus áirítear leo, mar shampla, an ponc, dath, líne, cruth, ton, uigeacht agus patrún
Prionsabail deartha	Is iad seo na bloic thógála d'aon saothar ealaíne agus áirítear leo, mar shampla, cothromaíocht, teannas, siméadracht, teacht le cheile, solas, spás, scála agus codarsnacht
Lítearthacht amhairc	An cumas a bhíonn ag scoláire a chuid eolais, scileanna agus luachanna a úsáid chun réimse spreagthaí amhairc a thuiscint, a dhíchódú agus a chruthú
Líníocht	Is féidir le líníocht a bheith léiritheach nó anailíseach ach is í an teanga bhunúsach í atá lárnach i ngach gníomhaíocht a dhéanann an scoláire sna trí shnáithe, ealaín, ceardaíocht agus dearadh.

Cultúr amhairc	Baineann sé seo leis an gcultúr amhairc stairiúil agus/nó comhaimseartha a thugann a chomhthéacs do dhéantúsán nó a dhéanann eolas dó
Teicneolaíocht	Nuair a úsáideann an scoláire í chun saothair amharc-ealaíne a chruthú, féadfaidh an teicneolaíocht a bheith traidisiúnta nó comhaimseartha nó digiteach
Na Meáin	<p>Ciallaíonn sé seo idirghníomhú, cruthú, ceangal agus cumarsáid a dhéanamh le daoine eile</p> <p>Cuimsíonn <i>na meáin thraidisiúnta</i> na modhanna agus na hábhair a d'úsáidtear san am a caitheamh chun saothar a chruthú.</p> <p>Cuimsíonn <i>na meáin chomhaimseartha</i> na modhanna agus na hábhair a úsáidtear i saol an lae inniu chun saothar a chruthú.</p> <p>Cuimsíonn <i>na meáin nua</i> aon mhodhanna nó ábhair nua nó éiritheacha a thiocthadh a úsáid chun saothar a chruthú.</p> <p>Cuimsíonn <i>na meáin dhigiteacha</i> na modhanna agus na hábhair leictreonacha a úsáidtear chun saothar a chruthú.</p>
Próiseas	Cuimsíonn sé na smaointe tosaigh, na trialacha agus an obair forbartha a mbíonn scoláire ag plé leis fad is atá saothar ealaíne críochnaithe á chruthú aige.
Cás	Tugann sé breac-chuntas leathan is féidir leis an scoláire a úsáid agus a oiriúnú chun spreagadh a fháil agus é ag cinneadh agus ag pleanáil cén treo a rachaidh a chuid oibre.
Teanga amhairc	Úsáideann an scoláire í seo chun saothar ealaíne a phlé, a thuiscint agus a mheasúnú, a ligeann dó íomhánna a fhiosrú ar bhealach níos machnamhaí.
Ealaíontóir	Chun críche na sonraíochta glactar leis gurb ionann an téarma 'ealaíontóir' agus ealaíontóir/ceardaí/dearthóir/ailtire.
Saothar ealaíne	Chun críche na sonraíochta glactar leis gurb ionann an téarma 'Saothar ealaíne' agus saothar a tháirgeann ealaíontóir/ceardaí/dearthóir/ailtire.
Sainathint faidhbe	Sainathníonn an scoláire, cibé acu a bhíonn sé ag obair ar chás nó ar thasc, an tsaincheist/na saincheistanna ar mian leis leanúint di/díobh ina shaothar.
Réiteach fadhbanna	An cur chuige a úsáideann an scoláire, cibé acu a bhíonn sé ag obair ar chás nó ar thasc, chun a smaointe tosaigh a fhorbairt agus chun saothar a chur i gcrích.
Teanga chriticiúil	Teanga inar féidir leis an scoláire criticé agus measúnú a dhéanamh ar a shaothar féin nó ar shaothar duine eile.

Foinse príomha	Foinsí fisiciúla nó coincheapúla atá i bhfoinsí príomha , a mbreathnaítear orthu ina staid bhunaidh agus nach ndéantar scagadh orthu trí léirmhíniú duine eile.
Saothar	Aon rud a tháirgtear trí phróiseas cruthaitheach agus ar féidir leis a bheith ina sceitsí tosaigh nó ina phíosáí níos iomláine nó níos críochnaithí.
Aeistéitiúil	A n meas a bhíonn ag duine ar shaothar ealaíne, ceardaíochta nó dearaidh as ucht a áilleachta nó a tharraingthe i ngeall ar a chuma agus chuimseodh sé freisin na bunphrionsabail a bhfuil an obair bunaithe orthu.

Gluais de Bhriathra Gnímh

Aguisín D: Gluais de Bhriathra Gnímh

Cuireadh an ghluais seo i dtoll a chéile chun na torthaí foghlama a shoiléiriú. Déantar cur síos ar gach briathar gnímh i dtéarmaí na rudaí ba chóir a bheith ar chumas an scoláire ach an toradh foghlama a bhaint amach. Beidh an ghluais seo ar aon dul leis na focail ordaitheacha a úsáidtear sa mheasúnú.

Briathra gnímh	Ba chóir go mbeadh sé ar chumas an scoláire
Aimsigh	fíricí, saintréithe nó coincheapa atá riachtanach (ábhartha/oiriúnach) chun cás, imeacht, próiseas nó feiniméan a thuiscint a shainathint
Aithin	staidéar nó scrúdú a dhéanamh ar rud go mion, rud a mhiondealú chun na bunghnéithe nó an bunstruchtúr a nochtadh; codanna agus coibhneas a shainathint, agus fianaise a léirmhíniú chun teacht ar chonclúidí
Anailísigh	nótaí gairide nó sceitsí mínithe a chur le léaráid nó le graf
Anótáil	dúshlán a thabhairt do shaincheist nó do smaoineamh agus díospóireacht a dhéanamh ina leith, chun meon duine eile a athrú nó é a thiomnú do sheasamh nó do ghníomh áirithe
Argóin	teacht ar chonclúid bunaithe ar an eolas a thugtar
Bain de thátal as	torthaí iniúchta a úsáid bunaithe ar bhuntuisicint; tuiscint níos mó a bhaint as rud ná mar a cuireadh in iúl go litriúil
Bain tátal as	fíricí, saintréithe nó coincheapa atá riachtanach (ábhartha/oiriúnach) chun cás, imeacht, próiseas nó feiniméan a thuiscint a shainathint
Ceangail	rud a shamhlú le rud eile, agus cúiseanna a thabhairt
Ceap	na coincheapa nó na hargóintí cuí a chur in iúl go beacht agus go córasach
Cosain	cúiseanna bailí nó fianaise bhailí a thabhairt chun tacú le freagra nó le conclúid
Cruthaigh	sraith céimeanna loighciúla a úsáid chun an toradh inmhianaithe a bhaint amach ar bhealach foirmiúil
Cuir i bhfeidhm	faisnéis agus/nó eolas agus tuiscint a roghnú agus a úsáid chun cás tugtha nó fíorchúinsí a mhíniú
Cuir i gcodarsnacht	comhfhreagrachtaí idir dhá smaoineamh nó dhá shaothar ealaíne nó an méid difríochtaí atá eatarthu a bhrath
Cuir i ngrúpa	réada a shainathint de réir saintréithe
Cuir le chéile	eolas a fhorbairt i bhfoirm léaráide nó loighce; ní dhéantar é trí fhíricí a thabhairt chun cuimhne ach trí chosúlachtaí nó trí fhaisnéis a úsáid agus a nascadh; nó tógáil nó foirmiú ó eilimintí difriúla

Briathra gnímh	Ba chóir go mbeadh sé ar chumas an scoláire
Cuir síos	pictiúr nó íomhá mhionsonraithe a fhorbairt ar struchtúr nó ar phróiseas, mar shampla, ag úsáid líníochtaí, sceitsí nó léaráidí; plean, ionsamhlú nó samhail a tháirgeadh
Cur síos/ míniú gairid a thabhairt	ráiteas gearr a thabhairt ar na príomhphointí amháin
Déan comparáid	cuntas a thabhairt ar na cosúlachtaí idir dhá rud nó cás (nó níos mó), ag tagairt don dá cheann acu (dóibh uile) síos tríd
Déan critic ar	na gnéithe dearfacha agus diúltacha a bhaineann, mar shampla, le smaoineamh, déantúsán nó próiseas ealaíonta a lua, agus cúiseanna a thabhairt
Deimhnigh	fianaise a thabhairt chun tacú le fírinne ráitis
Díorthaigh	teacht ar ráiteas deiridh trí phróiseas smointeoireacht loighciúil
Faigh amach	an t-aon fhreagra féideartha a fháil trí ríomh, trí luachanna tomhaiste nó atá ar eolas a chur in ionad cainníochtaí eile i bhfoirmle chaighdeánach
Idirdhealaigh	na difríochtaí idir dhá choincheap nó dhá rud nó níos mó a dhéanamh soiléir
Iniúch	anailís, breathnú, staidéar, nó mionscrúdú córasach a dhéanamh, chun fíricí nó faisnéis a chinntiú agus teacht ar chonclúidí nua
Léirigh	líniúcháin nó samplaí a úsáid le cur síos ar rud éigin
Léirmhíniú	eolas agus tuiscint a úsáid chun treochtaí a aithint agus teacht ar chonclúidí ó fhaisnéis a thugtar
Léirthuisicint a bheith ag... do...	brí a aithint, tuiscint phraiticiúil a bheith aige do rud
Liostaigh	roinnt pointí a thabhairt, gan aon mhíniú breise
Luaigh	ráiteas achomair a thabhairt gan mórán argóint tacaíochta nó gan aon argóint tacaíochta
Meas	ráiteas nó ríomh cainníochta ar ord méadaíochta réasúnaithe a thabhairt
Meas (cuimhnigh ar...)	cur síos a dhéanamh ar phatrúin i ndéantúsáin; eolas agus tuiscint a úsáid chun patrúin a léirmhíniú
Measúnaigh (faisnéis)	faisnéis a bhailiú agus a scrúdú chun breithiúnais agus breithmheas a dhéanamh; cur síos a dhéanamh ar an gcaoi a dtacaíonn nó nach dtacaíonn fianaise le conclúid i bhfiosrúchán nó in iniúchadh; srianta faisnéise i gconclúidí a shainaithint; breithiúnais a dhéanamh faoi na smaointe, réitigh nó modhanna
Measúnaigh (breithiúnas eiticíúil)	fianaise a bhailiú agus a scrúdú chun breithiúnais agus breithmheas a dhéanamh; cur síos a dhéanamh ar an gcaoi a dtacaíonn nó nach dtacaíonn fianaise le breithiúnas; srianta fianaise i gconclúidí a shainaithint; breithiúnais a dhéanamh faoi na smaointe, réitigh nó modhanna
Mínigh	mionchuntas a thabhairt lena n-áirítear fáthanna nó cúiseanna

Briathra gnímh	Ba chóir go mbeadh sé ar chumas an scoláire
Pléigh	athbhreithniú tomhaiste cothrom a thabhairt a chuimsíonn réimse argóintí, tosca, nó hipitéisí; ba chóir tuairimí nó conclúidí a chur i láthair go soiléir agus tacú leo le fianaise chuí
Rangaigh	rudaí a chur i ngrúpaí bunaithe ar thréithe comónta
Réitigh	freagra a aimsiú trí réasúnaíocht
Ríomh	teacht ar fhreagra uimhriúil, ag taispeáint na gcéimeanna cuí san oibriú amach
Sainaithe	patrúin, fíricí nó sonraí a aithint; freagra a sholáthar ó roinnt féidearthachtaí; fíoras nó gné shainiúil a aithint agus a lua go hachomair
Sainmhíneadh	an míniú beacht ar fhocal, frása, coincheap a thabhairt
Samhaltaigh	léiriú nó macasamhail scála de shaothar ealaíne a chruthú mar phlean i gcomhair rud a chruthú san fhíorshaol
Sceitseáil	cur in iúl trí léaráid nó trí ghraf (arna lipéadú mar is cuí); ba chóir go dtabharfadh an sceitse barúil den chruth nó den chaidreamh a theastaíonn, agus ba chóir go mbeadh na gnéithe ábhartha ann
Scrúdaigh	argóint, coincheap nó réad a mheas ar bhealach a nochtann a thoirmeach a idirchaidrimh nó a dhéanamh
Sintéisigh	smaointe difriúla a thabhairt le chéile chun tuiscint nua a chruthú
Tabhair breac-chuntas	na príomhphointí a thabhairt; na nithe ríthábhachtacha amháin
Tabhair breithmheas	píosa saothair a mheasúnú, a bhreith nó a mheas
Tabhair chun cuimhne	cuimhneamh ar rud nó é a aithint ó réamheispéiris foghlama
Tabhair fianaise	sonraí, obair agus cáipéisíocht a chuireann le tátail nó le conclúidí
Tabhair le fios	réiteach, hipitéis nó freagra féideartha eile a mholadh
Taispeáin	rud a chruthú nó a dhéanamh soiléir trí réasúnaíocht nó le fianaise, rud a léiriú le samplaí nó le cur i bhfeidhm praiticiúil
Tiontaigh	rud a athrú go foirm eile, mar shampla, líníocht a úsáid chun struchtúr tríthoiseach a chruthú
Tomhais	athruithe i gcórais a chainníochtú (a mheas) trí uirlis tomhais a léamh
Trácht	tuairim a thabhairt bunaithe ar ráiteas a tugadh nó ar thoradh ríofa

Briathra gnímh	Ba chóir go mbeadh sé ar chumas an scoláire
Tuar	toradh ionchasach imeachta a thabhairt; imeacht nua a mhíniú bunaithe ar bhreathnuithe nó ar fhaisnéis ag úsáid naisc loighciúla idir míreanna eolais
Tuig	corpas dea---eagraithe eolais a bheith aige agus é sin a chur i bhfeidhm
Úsáid	eolas, scileanna nó rialacha a chur i bhfeidhm chun iad a chur i ngníomh

Nótaí

An tSraith Shóisearach do Mhúinteoirí

JuniorCYCLE

for teachers

Sonraí Teagmhála:

Oifig Riaracháin:

Ionad Oideachais Mhuineacháin,
Bóthar Ard Mhacha,
Muineachán.

www.metc.ie

Oifig an Stiúrtóra:

BOOL,
Sráid an tSéipéil,
Dún Dealgan.

Le haghaidh gach fiosrúcháin déan teagmháil le:

info@jct.ie

www.jct.ie

www.juniorcycle.ie

Lean sinn ar Twitter:

@JCforTeachers

www.ncca.ie

www.curriculumonline.ie

www.schoolself-evaluation.ie

Na súilíochtaí atá againn daoibh agus sibh ag filleadh ar an scoil...

...tosú a phleanáil ag úsáid Torthaí Foghlama

...scoláirí a spreagadh chun fianaise ar na snáitheanna agus ar na gnéithe a thaispeáint ina mbloc sceitseála Amharc-Ealaíne.